

Вікторія А. Герцег*

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

У статті розглянуто окремі аспекти інституційного забезпечення інфраструктурного розвитку сільських територій. Окреслено необхідність формування активізаційних підходів, передусім з боку держави щодо сприяння розвитку інфраструктури села в умовах перманентності трансформаційних змін і розширення повноважень об'єднаних територіальних громад. Акцентовано увагу на формування соціально-економічної політики інфраструктурного розвитку сільської місцевості з врахуванням всіх факторів впливу на забезпечення якісного й комфортного середовища проживання і життєдіяльності сільських мешканців. Вказано на необхідності прийняття нових законодавчо-нормативних актів, які відповідатимуть сучасним вимогам до забезпечення інфраструктурного розвитку села і врегулюватимуть як соціально-економічні, так і екологічні аспекти досліджуваного розвитку в умовах постійних трансформаційних змін і конкурентності середовища.

Ключові слова: інституційне забезпечення, інфраструктурний розвиток, сільські території, сільські мешканці, законодавче забезпечення.

Літ. 20.

DOI: 10.32752/1993-6788-2021-1-241-242-32-40

Вікторія А. Герцег

ИНСТИТУЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИНФРАСТРУКТУРНОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ СЕЛЬСКОГО МЕСТНОСТИ

В статье рассмотрено отдельные аспекты институционального обеспечения инфраструктурного развития сельских территорий. Определено необходимость формирования активизационных подходов, прежде всего со стороны государства по содействию развитию инфраструктуры деревень в условиях перманентности территориальных изменений и расширению полномочий объединенных территориальных общин. Акцентировано внимание на формировании социально-экономической политики инфраструктурного развития сельской местности с учетом всех факторов влияния на обеспечение качественной и комфортной среды обитания и жизнедеятельности сельских жителей. Указано на необходимости принятия новых законодательно нормативных актов, которые будут отвечать современным требованиям к обеспечению инфраструктурного развития деревни и будут регулировать как социально-экономические, так и экологические аспекты исследуемого развития в условиях постоянных трансформационных изменений и конкурентности среды.

Ключевые слова: институциональное обеспечение, инфраструктурное развитие, сельские территории, жители, законодательное обеспечение.

Victoria A. Herceg

INSTITUTIONAL PROVISION OF INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

The article considers certain aspects of institutional support for infrastructural development of rural areas. The need for the formation of activation approaches, primarily from the side of the state to promote the development of village infrastructure in the conditions of permanence of trans-

* Uzhgorod National University. Uzhgorod. Ukraine.

formational changes and expansion of the powers of united territorial communities, is outlined. Attention is focused on the formation of the socio-economic policy of infrastructural development of rural areas, taking into account all factors influencing the provision of a high-quality and comfortable living environment and life activities of rural residents. It is pointed out the need to adopt new legislative and regulatory acts that will meet the modern requirements for ensuring the infrastructural development of the village and will regulate both the socio-economic and ecological aspects of the researched development in the conditions of constant transformational changes and competitive environment.

Keywords: institutional support, infrastructural development, rural areas, rural residents, legislative support.

Peer-reviewed, approved and placed: 19.08.2021.

Постановка проблеми. Необхідність формування активізаційних підходів до розвитку сільських територій та їх інфраструктурного забезпечення в умовах трансформаційних змін зумовлює потребу посиленої уваги та підтримки з боку органів державної влади і місцевого самоврядування. Акцент робиться на окресленні соціально-економічної політики розвитку територій сільської місцевості, де концентрується увагу передусім на підвищення якісного життєвого рівня сільських мешканців, створення комфортних умов їх проживання на основі інфраструктурного забезпечення території, охорона, збереження екологічного стану довкілля, що безпосередньо впливає на здоров'я сільського населення. Крім цього, вагоме місце займає раціональне використання природно-ресурсного потенціалу територіального розвитку з новаційними підходами до формування й розміщення в просторовому вимірі продуктивних сил сільського розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням розвитку сільських територій, забезпеченням їх інфраструктурного розвитку, підходів до формування продовольчої безпеки країни та її регіонів як пріоритетного спрямування і функціонування аграрної сфери в межах територій сільської місцевості займалися відомі вітчизняні вчені, серед яких В. Андрійчук, М. Зубець, В. Юрчишин [1], Б. Данилишин, Л. Дейнеко, А. Коваленко, П. Коренюк, Е. Шелудько [17], В. Ємельянов, А. Шульга [2], М. Орлатий, І. Гнибіденко, І. Демчак [18], О. Павлов [6], М. Талавира [20] та інші.

Дослідження потребують підходи до формування інституційного забезпечення інфраструктурного розвитку сільської місцевості, виокремлення яких повинно базуватися на врахуванні сучасних реалій і можливостей задіяння наявного потенціалу території з її особливостями й конкурентними перевагами з метою генерування комфортного середовища життєдіяльності мешканців села.

Метою дослідження є інституційної складової інфраструктурного розвитку територій сільської місцевості.

Основні результати дослідження. Нині актуалізації набувають не тільки процеси формування новаційних підходів до організації життєвого середовища сільських мешканців, але й нової парадигми стосовно відповідальності у прийнятті грамотних управлінських рішень, що дасть можливість посилити сумісну діяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, об'єднаних територіальних громад і кожного з членів

громади і спрямувати її в одному напрямі – забезпечення збалансованого сільського розвитку.

Інституційне забезпечення розвитку сільських територій зумовлюється формуванням законодавчої складової, окреслюючи регіональну політику, з відповідними організаційними структурами, або ж інститутами як на державному, так і регіональному рівнях. Водночас, законодавча складова розвитку територій сільської місцевості визначається низкою законодавчих і нормативних документів, які врегульовують соціально-економічні, нормативно-правові, екологічні, гуманітарні й організаційно-управлінські основи розвитку територіальних економічних систем як з точки зору регіонального, так і державного аспекту, в цілому. Вагомим законодавчим документом є Закон України „Про засади державної регіональної політики” [10] в якому окреслено підходи до:

- стимулювання й дієвої підтримки місцевих ініціатив стосовно раціонального й ефективного використання наявного потенціалу території з метою побудови комфортного середовища проживання сільських мешканців, на основі його якісної складової у поєднанні матеріальної і духовної компоненти життєзабезпечення мешканців села;
- зниження рівня диференційованості території розглядуваного крізь призму інтегрального індексу регіонального людського розвитку, що дає можливість здійснити порівняльний аналіз людського потенціалу на міждержавному рівні, який характеризується показниками рівня життя, середньої тривалості життя, освіченості сільських мешканців тощо;
- розроблення і впровадження програм і проєктів щодо формування конкурентних переваг і підвищення рівня конкурентоспроможності територій сільської місцевості;
- покращення ресурсного забезпечення територіального розвитку, зокрема матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового тощо;
- сприяння щодо здійснення повноважень органами місцевого самоврядування в межах їх компетенцій.

У межах законодавчого поля, зокрема у законі України „Про стимулювання розвитку регіонів” [14], виокремлено основні механізми державної регіональної політики у напрямі зниження рівня диспропорційності соціально-економічного розвитку території, зокрема сільської місцевості, нівелювання її депресивності. В цьому законодавчому документі чітко окреслено організаційно-правові, науково-прагматичні, фінансово-економічні та інші заходи спрямовані на забезпечення збалансованого розвитку територіальної економічної системи у взаємозумовленій доповнюваності різноаспектних складових зазначеного розвитку, зокрема економічної, соціальної та екологічної на державному та регіональному рівнях. При цьому, акцентовано увагу на застосуванні наявного потенціалу території з метою його максимально ефективного задіяння у процес життєдіяльності і життєзабезпечення мешканців регіону, і держави в цілому.

Законодавчо закріплено, у Законі України „Про державну підтримку сільського господарства України” [9], підходи до формування державної

аграрної політики щодо накопичення і використання потенційних можливостей соціально-економічного розвитку сільських територій, окреслення стратегічних пріоритетів їх збалансованого (сталого) розвитку на перспективу, що входить в компетенцію Міністерства аграрної політики та продовольства України.

В межах еволюційного виміру пріоритети збалансованого соціально-економічного розвитку сільських територій окреслювалися Концепцією сталого розвитку населених пунктів (1999 р.) [11], яка отримала подальший розвиток у Концепції розвитку сільських територій (2015 р.) [16], і чітким розумінням сучасних підходів до формування перспектив розвитку територіальних економічних систем у проекті Стратегії сталого розвитку України до 2030 р. (2018 р.) [15]. У зазначеній Стратегії окреслено національні цілі забезпечення сталого розвитку країни в цілому, і її регіонів, зокрема. До вагомих стратегічних цілей включено формування інклюзивного збалансованого низьковуглецевого економічного зростання та забезпечення життєздатної інфраструктури, а також повної зайнятості та гідної праці сільських мешканців.

Заслугує на увагу окреслена у Стратегії ціль стосовно забезпечення охорони здоров'я й доступу до медичних послуг, добробуту і благополуччя, якісного інклюзивного навчання й освіти сільських мешканців. Крім цього, посилити процес пропагування і дотримання стандартів здорового способу життя на основі зайняття спортом і фізичними навантаженнями, відмовою від шкідливих звичок, особливо куріння й вживання алкоголю, а також, що є особливо важливим раціональне харчування, тобто повноцінне якісне, правильне і здорове харчування, яке необхідне для підтримання здоров'я мешканців сільських територій.

Водночас особлива увага приділяється досягненню вагомих результатів, за період до 2030 року, у покращенні житлових умов громадян країни в цілому, і сільських мешканців, зокрема. У процесі поліпшення житлових умов, окреслюються пріоритетні категорії населення, передусім багатодітні й молоді сім'ї, висококваліфіковані кадри, спеціалісти дефіцитних професій для трудодефіцитних регіонів. В зазначеному контексті, для відмічених вище категорій населення, виникає потреба у фінансовому сприянні щодо будівництва, або ж придбання житла, чи надання соціального житла для тимчасового користування.

В контексті досліджуваної тематики, й з огляду на цільову спрямованість Стратегії сталого розвитку України, як проектною розробки реалізація якої передбачена до 2030 р., особливої актуалізації набуває сформований проєкт Стратегії низьковуглецевого розвитку України до 2050 року [19, с. 11], оскільки тут чітко окреслюються питання інфраструктурного забезпечення розвитку територіальних економічних систем, зокрема територій сільської місцевості з метою підвищення її конкурентоспроможності, формування сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату, забезпечення розширеного суспільного відтворення на основі побудови якісно нової економіки, тобто акцент робиться на економіці знань зосереджених в людському капіталі, а також на раціональному використанні природних

ресурсів в процесі якого враховуватимуться можливості навколишнього природного середовища і сприяння щодо оптимального їх відтворення.

Основним важелем окресленої вище Стратегії є екологічна складова, оскільки новаційний підхід до забезпечення збалансованого територіального розвитку стосується передусім задіяння зелених технологій, відновлюваних альтернативних джерел енергії, тобто використання чистої електричної і теплової енергії, а також екологічно безпечного виробництва як продовольчої продукції, так і непродовольчих товарів тощо.

Застосування технологій з використанням чистої енергетики зумовлює необхідність розбудови нових інфраструктурних об'єктів в межах досліджуваних територій, що дасть можливість підвищити рівень енергоефективності та енергозбереження не тільки у пріоритетних сферах діяльності, але й у домогосподарствах сільських мешканців. Водночас стимулюватиме застосування альтернативних видів екологічно чистого палива (біопалива) для транспортних перевезень (перехід на електромобілі), що суттєво зменшить навантаження на природне середовище зменшуючи рівень викидів шкідливих речовин.

У сфері аграрного господарювання, що тісно пов'язано з розвитком сільських територій, як відмічено у Стратегії, вагомого значення набуває інституційне та законодавче забезпечення сучасних підходів до землекористування і господарювання у лісовій сфері, оскільки тут доцільним є посилити заходи зі збереження, охорони і розширеного відтворення відмічених сфер і їх адаптації до глобальних кліматичних змін.

Впровадження новаційних кліматоорієнтованих підходів до ведення господарювання в межах сільських територій сприятиме покращенню здоров'я сільських мешканців і зменшуватиме антропогенний тиск на природне середовище і рівень деградації довкілля.

Інфраструктурне забезпечення комфортного середовища проживання у сільській місцевості зумовлюється наявністю і чистотою питного водопостачання, врегулювання правових відносин щодо приймання стічних вод з промислових об'єктів та житлових і приватних будівель засобом інженерних мереж та комунікацій з водовідведення, що відмічено в Законі України „Про внесення змін до Закону України „Про питну воду та питне водопостачання” [8].

В контексті зазначеного інфраструктурного забезпечення актуалізується необхідність формування дієвої інноваційної системи управління відходами, що базуватиметься на постулатах зменшення рівня загроз для здоров'я населення і довкілля, включаючи створення маловідходних і безвідходних технологічних процесів, повторного використання ресурсів, перероблення відходів, тобто рециклювання та утилізацію відходів. Відмічене знайшло втілення у проекті Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року [4] сформованого за європейськими стандартами і нормами.

Перспективне спрямування розвитку транспортної інфраструктури окреслено у проекті Національної транспортної стратегії України до 2030 року [5], де окреслено світові тенденції розвитку транспортних систем у поєднанні транспортних технологій і територіальних (регіональних) проектів

транспортної мобільності, що набуває особливого значення у забезпеченні інфраструктурного розвитку сільських територій, передусім тих, які в значній мірі віддалені від міст і обласних центрів. В межах окресленого проекту обґрунтовано необхідність поступового переходу на енергозберігаючі („зелені”) технології, що зменшуватимуть навантаження на природне середовище підвищуючи його екологічні характеристики.

Законодавчого підтвердження, у напрямі покращення екологічного рівня територій сільської місцевості, потребують процеси декарбонізації, тобто пом'якшення наслідків кліматичних змін, які тим чи іншим чином впливають на забезпечення сільського розвитку, а саме на ведення сільського господарства, зокрема вирощування екологічно чистої (органічної) продукції, відтворення, лісовідновлення і збереження природних, лісових екосистем. Водночас потрібно відмітити надзвичайно важливу функцію лісів, це поглинання вуглецю з атмосферного повітря, що взмозі протистояти кліматичним змінам, оскільки поглинаючи і утримуючи його, не дає можливості повернення в атмосферне повітря.

Забезпечення інфраструктурного розвитку територій сільської місцевості на регіональному рівні, поряд із державною підтримкою, входить до компетенції об'єднаних територіальних громад і врегульовується Законами України „Про місцеве самоврядування” [12], де окреслено організаційні підходи до формування життєвого середовища проживання сільських мешканців.

Незважаючи на змістовну наповнюваність і чітку окресленість правових засад місцевого самоврядування обґрунтованих у Законі України „Про місцеве самоврядування” окремі науковці [2] вважають, що зазначений правовий документ потребує кардинальних змін відповідно до сучасних умов життєзабезпечення в межах об'єднаних територіальних громад. При цьому, вони наголошують на тому, що серед вчених-економістів, науковців і управлінців побутує думка щодо необхідності розроблення нового законодавчого акту в якому врегульовуватимуться новітні підходи до управління територіального розвитку з врахуванням змінності середовища впливу під дією об'єднання територіальних громад, формування їх самодостатності на основі задіяння наявного природно-ресурсного потенціалу, людського капіталу й інтересів всіх залучених організаційних структур і зацікавлених індивідуумів.

Доцільно відмітити, що базові основи інституту місцевого самоврядування були обґрунтовані в Конституції України [3], де зазначено, що територіальні громади характеризуються як особливий суб'єкт здійснення влади спрямованої безпосередньо в межах власних компетенцій, так і через органи та посадові особи місцевого самоврядування.

Сучасні підходи до територіального самоврядування характеризуються децентралізаційними процесами врегулювання яких виокремлено в нормативно-правових документах, серед яких законопроект „Про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади”, схвалений Постановою Верховної Ради України „Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо

децентралізації влади” [13]. З метою забезпечення дієвої системи територіальної організації влади з врахуванням положень Європейської хартії місцевого самоврядування, дотриманням принципів субсидиарності, повсюдності і фінансової самодостатності об’єднаних територіальних громад [7], зумовлюється необхідність формування моделі управління територіальним розвитком, зокрема сільським на децентралізаційній основі відповідно до нових вимог й імперативів за сучасними тенденціями господарювання й життєзабезпечення місцевого населення.

Висновки. Таким чином, дослідженням підтверджено вагому роль інституційної складової у забезпеченні розвитку інфраструктури на сільських територіях. Відмічено необхідність перегляду і формування сучасних підходів до законодавчого забезпечення досліджуваного розвитку з врахуванням особливостей сільських територій, потреб їх мешканців стосовно розбудови інфраструктурного забезпечення села, залучення інвестиційних ресурсів, сприяння розвитку людського потенціалу і можливості його задіяння в процесі функціонування суб’єктів господарювання у багатогранних сферах і видах економічної діяльності та сфери надання послуг.

1. Андрійчук В. Г., Зубець М. В., Юрчишин В.В. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти. К.: Аграрна наука, 2005. 140 с.

2. Ємельянов В. М., Шульга А. А. Нормативно-правове забезпечення реформування місцевого самоврядування та об’єднання територіальних громад в Україні. Наукові праці. Державне управління. 2017. Вип. 278. Т. 290. С. 48–58.

3. Конституція України: Закон України прийнятий на п’ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. № 254/96 // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року//Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. „Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-p#Text>

5. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року//Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р „Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-p#Text>

6. Павлов О.І. Сільські території України: функціонально-управлінська модель. Одеса : Астропринт, 2009. 344 с.

7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» від 1 липня 2015 р. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812.

8. Про внесення змін до Закону України «Про питну воду та питне водопостачання// Закон України від 18 травня 2017 р. № 2047-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text>

9. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 16.06.2005 р. № 2657- IV (ред. від 27.02.2020 р., підстава – 465-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>

10. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 5.02.2015 р. за № 156-VIII. URL : <http://interfax.com.ua/news/political/248850.html>

11. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів : Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 р. № 1359-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>

12. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.

13. Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади// Постанов ВРУ від 31 серпня 2015 року № 656-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/656-19#Text>

14. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08.09.2005 № 2850-IV. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3924-12>
15. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 р. : Проект Закону України від 07.08.2018 р. № 9015. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html
16. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80>
17. Продовольчий комплекс України : стан і перспективи розвитку/Л. В. Дейнеко, А. О. Коваленко, П. І. Коренюк, Е. І. Шелудько; за ред. чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. К. : Наук. думка, 2007. 276 с.
18. Розвиток сільських територій України (1990-2010 роки) : [монографія]/ М. К. Орлатий, І. Ф. Гнибіденко, І. М. Демчак та ін.; за ред. М. К. Орлатого. К. : НДІ "Укragропромпродуктивність", 2012. 752 с.
19. Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року. URL: <https://mepr.gov.ua/files/docs/Проект%20Стратегії%20низьковуглецевого%20розвитку%20України%20.pdf>
20. Талавіря М.П. Розвиток сільських територій на засадах сталості. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». 2016. № 1(47). Т. 2. С. 146-150.

1. Andriychuk V. G., Zubec M. V., Yurchyshyn V.V. Suchasna agrarna polityka: problemni aspekty. K.: Agrarna nauka, 2005. 140 s.
2. Yemelyanov V. M., Shulga A. A. Normatyvno-pravove zabezpechennya reformuvannya miscevo-go samovryaduvannya ta ob'yednannya terytorialnyx gromad v Ukraini. Naukovi praci. Derzhavne upravlinnya. 2017. Vyp. 278. T. 290. S. 48–58.
3. Konstytuciya Ukrainy: Zakon Ukrainy pryjnyatyj na pyatij sesiyi Verhovnoyi Rady Ukrainy vid 28 chervnya 1996 r. # 254/96 // Vidomosti Verhovnoyi Rady Ukrainy. 1996. # 30. St. 141.
4. Nacionalna strategiya upravlinnya vidxodamy v Ukraini do 2030 roku//Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 lystopada 2017 r. # 820-r. „Pro sxvalennya Nacionalnoyi strategiyi upravlinnya vidxodamy v Ukraini do 2030 roku”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-r#Text>
5. Nacionalna transportna strategiya Ukrainy na period do 2030 roku//Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 travnya 2018 r. # 430-r „Pro sxvalennya Nacionalnoyi transportnoyi strategiyi Ukrainy na period do 2030 roku”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-r#Text>
6. Pavlov O.I. Silski terytoriyi Ukrainy: funktsionalno-upravlinska model. Odessa : Astroprynt, 2009. 344 s.
7. Poyasnyvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennya zmin do Konstytuciyi Ukrainy (shhodo decentralizaciyi vlady)» vid 1 lypnya 2015 r. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812.
8. Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrainy «Pro pytnu vodu ta pytne vodopostachannya// Zakon Ukrainy vid 18 travnya 2017 r. # 2047-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text>
9. Pro derzhavnu pidtry'mku silskogo gospodarstva Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 16.06.2005 r. # 2657- IV (red. vid 27.02.2020 r., pidstava – 465-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
10. Pro zasady derzhavnoyi regionalnoyi polityky : Zakon Ukrainy vid 5.02.2015 r. za # 156-VIII. URL : <http://interfax.com.ua/news/political/248850.html>
11. Pro Konceptiyu stalogo rozvytku naselenykh punktiv : Postanova Verhovnoyi Rady Ukrainy vid 24 grudnya 1999 r. # 1359-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>
12. Pro misceve samovryaduvannya: Zakon Ukrainy vid 21 travnya 1997 r. # 280/97-VR // Vidomosti Verhovnoyi Rady Ukrainy. 1997. # 24. St. 170.
13. Pro poperednye sxvalennya zakonoproektu pro vnesennya zmin do Konstytuciyi Ukrainy shhodo decentralizaciyi vlady// Postanov VRU vid 31 serpnya 2015 roku # 656-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/656-19#Text>
14. Pro stymulyuvannya rozvytku regioniv: Zakon Ukrainy vid 08.09.2005 # 2850-IV. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3924-12>
15. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 р. : Проект Закону України від 07.08.2018 р. # 9015. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html
16. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. # 995-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80>

17. Prodovolchij kompleks Ukrainy : stan i perspektivy rozvytku/L. V. Dejnego, A. O. Kovalenko, P. I. Korenyuk, E. I. Sheludko; za red. chl.-kor. NAN Ukrainy B. M. Danylyshyna. K. : Nauk. dumka, 2007. 276 s.

18. Rozvytok silsky terytorij Ukrainy (1990-2010 roky) : [monografiya]/ M. K. Orlatyj, I. F. Gnybidenko, I. M. Demchak ta in.; za red. M. K. Orlatogo. K. : NDI "Ukragroprodromproduktivnist", 2012. 752 s.

19. Strategiya nyzkovuglecevogo rozvytku Ukrainy do 2050 roku. URL: <https://mepr.gov.ua/files/docs/Proekt%20Strategiyi%20nyz'kovuglecevogo%20rozvytku%20Ukrainy'%20.pdf>

20. Talavyrya M.P. Rozvytok sils'kyx terytorij na zasadax stalosti. Naukovyj visnyk Uzhgorodskogo universytetu. Seriya «Ekonomika». 2016. # 1(47). T. 2. S. 146-150.